

לְהִתְרַעַם לְפָנַי קוֹנוֹ, עַל דִּאֲתַעְבֵּר מַגִּיחַ הַהוּא שׁוֹלְטָנָא דְשִׁמְשָׁא, הֲדָא הוּא דְכִתִּיב, וַיִּלְךְן שָׁם. כְּמֹה דְאֵתָּ אָמַר (שְׁמוֹת טו כד) וַיִּלְוֵנוּ הָעָם עַל מִשָּׁה, לְשׁוֹן תְּרַעוּמוֹת. וְלָמָּה, מִפְּנֵי כִּי בָּא הַשִּׁמְשׁ, דִּאֲתַעְבֵּר מַגִּיחַ וְאֲתִיּהִיבַת לְעֵשׂוֹ.

כְּמֹה עֲשֵׂה יַעֲקֹב, הַתְּחִיל בּוֹכָה. מִיָּד וַיִּקַּח מֵאֲבֵי הַמְּקוֹם וַיִּשֶׁם מְרֻאֲשׁוֹתָיו, כְּדִי לְצַעַר נַפְשׁוֹ. פִּיּוּצָא בְּדָבָר (שֵׁם יז ב) וַיִּקְחוּ אֶבְרָהָם וַיִּשְׁמִימוּ תַחְתָּיו וַיִּשָּׁב עָלֶיהָ.

וַיִּקַּח מֵאֲבֵי הַמְּקוֹם, אָמַר רַבִּי יוֹסִי אֶבְרָהָם אַחַת מִמֶּשׁ הִיָּתְהָ. מִשְׁמַע דְּכִתִּיב מֵאֲבֵי, וְלֹא אֲבֵי. כְּמֹה דְאֵתָּ אָמַר מִבְּנוֹת הַפְּנִיעֵנִי, וְלֹא אָמַר אֶלָּא אַחַת. הֲדָא הוּא דְכִתִּיב, (בְּרֵאשִׁית כד ב) אֲשֶׁר לֹא תִקַּח אִשָּׁה לְבָנִי מִבְּנוֹת הַפְּנִיעֵנִי, אַחַת מִזֵּהָן. (ע"כ מדרש הנעלם)

רַבִּי זִירָא עָאֵל קָמֵי רַבִּי אֱלֶעָזָר בֶּן עֶרְךָ, אֲשֶׁכַּחֲיָה דִּהְוָה יְתִיב, וְעֵינָיו נִבְעִין מֵיָא, וְהוּוּ מְרַחֵשׁ בְּשִׁפּוֹתֶיהָ וּבְכִי, חֲזַר לְאַחֲרוּי רַבִּי זִירָא. אָמַר לְשִׁמְשִׁיָּה, מַאי הָאֵי דִּיתִיב מֵרַ וּבְכִי, אָמַר תְּרִי זְמַנִּי עֵיילִינָא לְקַרְבָּא גְבוּי, וְלֹא יְכִילִנָא. עַד דִּהְוּוּ יְתִבִּי, חֲמוּן לִיָּה דְעָאֵל לְאֲדַרְיָה, עַד דִּנְחַת, הָוּוּ קָלִיָּה אֲזִיל בְּבֵיתָא וּבְכִי.

שָׁמַע דִּהְוָה אָמַר, אֲבָנָא אֲבָנָא, אֲבָנָא קְדִישָׁא עֵילָאָה עַל כָּל עֲלָמָא, בְּקִדּוּשְׁתָּא דְמֵאֲרָךְ, זְמַינִי בְּנִי עֲמַמִּיא לְאַתְּזִלְזָלָא בְּךָ, וְלֹאֲתַבָּא גּוֹלְמֵי מִסָּאֲבִין עֲלֶךָ, לְסָאֲבָא אֲתָרְךָ קְדִישָׁא, וְכָל מִסָּאֲבִין יִקְרַבּוּן בְּךָ, וְוִי לְעֲלָמָא בְּהֵוּוּ זְמַנָּא.

נַחַת וַיְתִיב בְּסוּלְסַלְגִיָּה, אָמַר רַבִּי זִירָא לְשִׁמְשִׁיָּה, זִיל וַאימָא לִיָּה לְמַר, אֵי אֵיעוּל קָמִיָּה. עָאֵל שִׁמְשִׁיָּה, אָמַר הָאֵי רַבִּי זִירָא הָבָא, לֹא אֲשַׁגַּח בִּיָּה, וְלֹא זְקִיף עֵינּוּהִי.

שִׁלְטוֹן שֶׁל הַשֶּׁמֶשׁ. זֶהוּ שְׁכַתוּב וַיִּלְךְן שָׁם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת טו) וַיִּלְוֵנוּ הָעָם עַל מִשָּׁה, לְשׁוֹן תְּרַעוּמוֹת. וְלָמָּה? מִפְּנֵי כִּי בָּא הַשֶּׁמֶשׁ, שֶׁהֶעֱבֵר מִמֶּנּוּ וְנִתְּן לְעֵשׂוֹ.

כְּמֹה עֲשֵׂה יַעֲקֹב? הַתְּחִיל בּוֹכָה. מִיָּד וַיִּקַּח מֵאֲבֵי הַמְּקוֹם וַיִּשֶׁם מְרֻאֲשׁוֹתָיו, כְּדִי לְצַעַר נַפְשׁוֹ. פִּיּוּצָא בְּדָבָר (שֵׁם יז ב) וַיִּקְחוּ אֶבְרָהָם וַיִּשְׁמִימוּ תַחְתָּיו וַיִּשָּׁב עָלֶיהָ.

וַיִּקַּח מֵאֲבֵי הַמְּקוֹם - אָמַר רַבִּי יוֹסִי, אֶבְרָהָם אַחַת מִמֶּשׁ הִיָּתְהָ, מִשְׁמַע שְׁכַתוּב מֵאֲבֵי וְלֹא אֲבֵי, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר מִבְּנוֹת הַפְּנִיעֵנִי, וְלֹא אָמַר אֶלָּא אַחַת. זֶהוּ שְׁכַתוּב (בְּרֵאשִׁית כב) אֲשֶׁר לֹא תִקַּח אִשָּׁה לְבָנִי מִבְּנוֹת הַפְּנִיעֵנִי, אַחַת מֵהֵן. (ע"כ מדרש הנעלם)

רַבִּי זִירָא נִכְנַס לְפָנַי רַבִּי אֱלֶעָזָר בֶּן עֶרְךָ. מִצָּא אוֹתוֹ שֶׁהִיָּה יוֹשֵׁב, וְעֵינָיו נּוֹבְעִים מִיָּם, וְהִיָּה מְרַחֵשׁ בְּשִׁפּוֹתָיו וּבּוֹכָה. חֲזַר לְאַחֲרוּי רַבִּי זִירָא. אָמַר לְשִׁמְשׁוֹ: מַה זֶּה שִׁיּוֹשֵׁב מֵרַ וּבּוֹכָה? אָמַר: פְּעַמִּים נִכְנַסְתִּי לְקָרֵב אֵלָיו, וְלֹא יְכַלְתִּי. בְּעוֹדִם יוֹשְׁבִים, רָאוּ אוֹתוֹ שֶׁנִּכְנַס לְחַדְרוֹ. עַד שֶׁיָּרַד, הִיָּה קוֹלוֹ הוֹלֵךְ בְּבֵיתָא וּבּוֹכָה.

שָׁמַע שֶׁהִיָּה אוֹמֵר: אֶבְרָהָם אֶבְרָהָם, אֶבְרָהָם קְדוּשָׁה עֵלְיוֹנָה עַל כָּל הָעוֹלָם, בְּקִדּוּשַׁת רַבּוּנְךָ, עֲתִידִים בְּנֵי הָעַמִּים לְהִזְדַּלְזֵל בְּךָ וּלְהוֹשִׁיב גּוֹלְמֵים טְמֵאִים עֲלֶיךָ לְטַמְּא אֶת מְקוֹמְךָ הַקְּדוֹשׁ, וְכָל הַטְּמֵאוֹת יִקְרַיְבוּ בְּךָ. אוֹי לְעוֹלָם בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן.

יָרַד וַיִּשָּׁב בְּכִסְאוֹ. אָמַר רַבִּי זִירָא לְשִׁמְשׁוֹ: לָךְ וַאֲמַר לוֹ לְמַר, אִם אֶכְנַס לְפָנָיו? נִכְנַס שִׁמְשׁוֹ, אָמַר: הִנֵּה רַבִּי זִירָא פָּאן. לֹא הִשְׁגִּיחַ בּוֹ, וְלֹא הָרִים עֵינָיו.

אחר כך אמר: רבי זירא שיכנס, ואתה שב בחוץ. נכנס רבי זירא והרכין ברפיו, וישב לפניו. ראה רבי אלעזר, בעט ברגלו, אמר: קום משם, ושב פדרכך. קם וישב פדרכו.

אמר רבי זירא: זה שמר היה בוכה, מה ראה? אמר: מרפכה בשכר גדול של כל העולם, ראיתי אותה אבן היקרה הקדושה שממנה נשתל העולם, ואותה האבן היתה שיעקב שם את ראשו עליה.

וכי האבן שממנה נשתל כל העולם, וראשה היה שקוע בפתח הגדול, איך יכל יעקב לנענע אותה? אלא אותה האבן, זויתיה היו שקועות בפתח הגדול, וראשה נתגלה בבית המקדש, ועליה קדש הקדשים, והשכינה הפכוד העליון עליה. זהו שכתוב (בראשית מט) משם רעה אבן ישראל. והשם הקדוש של המלך העליון היה חקוק עליה. כשבא יעקב, קרא אותו השם הקדוש, ונטלה מכאן, ושם באותו מקום שקדש הקדשים היה שם. אמר רבי זירא, אני שמעתי בשם רבי בו שאמר את סוד הדבר בזה, ולא נזכרתי.

אמר רבי אלעזר, אי רבי זירא, דעתיה חסה עליך. ואולי הדבר הזה הוא ששמעת, וכך הוא ברור הדבר, שכתוב (ספרי) ויקח מאבני המקום. אבן אחת מאבני המקום. מאיזה מקום? ממקום הידוע, שהוא מקום התהום, ששם אבנים ששוחקים מים לכל העולם. זהו שכתוב (איוב יד) אבנים שחקו מים.

האבן הזאת היתה עקר לכלם, והיתה עולה עד מקום שהיה שם בית המקדש. ויעקב לא היתה פונתו על שום אחת מהן, אלא

לבתר אמר, רבי זירא ליעול, ואת תיב לבר. עאל ר' זירא, וארכין ברפוי, ויתיב קמיה. חמא ר' אלעזר, בטש ברגליה, אמר קום מהתם, ותיב פארחד, קם ויתיב פארחיה. אמר רבי זירא, האי דמר דהוה בכי, מאי חזא. אמר, ארפבתא תבירא סגיאא דכל עלמא, חזינא ההוא אבנא יקירא קדישא, דמינה אשתיל עלמא. וההוא אבנא הוה, דשוי יעקב רישיה עלה.

וכי אבנא דמינה אשתיל כל עלמא, והוה רישיה משקעא בתהומא רבא, היך יכול יעקב לנענעה לה. אלא ההוא אבנא, זויתיה משקען בתהומא רבא, ורישיה אתמגוס בבי מקדשא, ועלה קדש קודשין, ושכינתא יקרא עילאה עלה. הדא הוא דכתיב, (שם מט כד) משם רועה אבן ישראל. ושמא קדישא דמלכא עילאה הוה גליף עלה.

בד אתא יעקב, קרא ההוא שמא קדישא, ונסבה מכאן, ושויה בההוא אתר דקדש קדשין הוה תמן. אמר רבי זירא, אנא שמענא בשם ר' בו, דאמר רזא דמלה בהאי, ולא אדפרנא.

אמר רבי אלעזר, אי רבי זירא דעתי אחיס עלך. ודילמא האי מלה שמעת, וכך הוא ברירא דמלתא, דכתיב ויקח מאבני המקום, אבן אחת מאבני המקום. מאיזה מקום, ממקום הידוע, שהוא מקום התהום, ששם אבנים ששוחקים מים לכל העולם. הדא הוא דכתיב, (איוב יד יט) אבנים שחקו מים.

האבן הזאת, היתה עיקר לכלם, והיתה עולה עד מקום שהיה שם בית המקדש. ויעקב לא היתה פונתו על שום אחת מהן, אלא עליה, משום דרמיזא ליה רמיזא. מה

עליה, משום שרמזה לו רמז. מה היא שהכל נשתל ממנה, כף יעקב כל העולם נשתל ממנו.

באותה השעה, ויקח מאבני המקום, שהיא עקר כל העולם. וישם מראשתיו - שם בלב, שהיא מראשתיו - דגמת זה כזו. מיד וישכב במקום ההוא. כלומר, נתישבה דעתו באותו מקום.

וסימן ידוע לקח, אמר זו היא דגמא שלי, ואם לזו תהיה שום מעלה, בידוע שיהיה לי מעלה. ועל כף שם לבו עליה, ונדר נדר, שכתוב (בראשית כח) והאבן הזאת אשר שמתו מצבה. כלומר, אם האבן הזאת אשר שמתו מצבה יהיה בית אלהים, מיד - וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך. נדר המעשר. אמר רבי זירא, זה ודאי שמעתי.

אמר לו, על זה נקראת אבן ישראל (שם מט כד) אבן ישראל כלומר, נקראת כף על שמו, על שנתן לבו ועיניו עליה. והקדוש ברוך הוא עשה אותה בית עולמים, ושם היתה שכינתו.

ועל זה בכיתי, שראיתי שעל האבן הזו עתידים לשים את טמאת העמים ופגרי מתים. מי לא יבכה? אוי לעולם! אוי לאותו הזמן! אוי לאותו הדור! בכה כבראשונה, נאנח ושתק. אחר כף חזר ואמר: אוי לאותם שיהיו נמצאים בעולם, כשיתעורר המלך העליון של העולם.

בכה רבי זירא. אמר, מלאך הקדוש יודע את זה, ראוי הוא לבכות עליה. אשריכם הצדיקים, שאתם קדושים בעולם הזה ובעולם הבא.

פרשה י"ח. (שם כח) ויחלם והנה סלם מצב ארצה וגו', עלים

היא דכל אשתיל מינה, כף יעקב כל עלמא אשתיל מינה.

באותה שעה ויקח מאבני המקום, שהיא עיקר כל העולם, וישם מראשתיו, שם בלב, שהיא מראשתיו, דוגמת זה כזו. מיד וישכב במקום ההוא, כלומר, נתישבה דעתו באותו מקום.

וסימן ידוע לקח, אמר זו היא דוגמא שלי, ואם לזו תהיה שום מעלה, בידוע שיהיה לי מעלה. ועל כף שם לבו עליה, ונדר נדר, דכתיב, והאבן הזאת אשר שמתו מצבה. כלומר, אם האבן הזאת אשר שמתו מצבה יהיה בית אלהים, מיד וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך. נדר המעשר. אמר רבי זירא, זה ודאי שמענא.

אמר ליה, על האי אתקרי (שם מט כד) אבן ישראל כלומר, נקראת כף על שמו, על שנתן לבו ועיניו עליה. והקדוש ברוך הוא עשה אותה בית עולמים, ושם היתה שכינתו.

ועל דא בכינא, דחזינא דעל האי אבנא, זמינין לשואה סואבת עממא, ופגרי מיתיא. מאן לא יבכי, ווי לעלמא, ווי לההוא זימנא, ווי לההוא דרא. בכה פד בקדמיתא, אתנח ואשתיק. לבתר חזר ואמר, ווי לאינון דיהון זמינין בעלמא, פד יתער מלפא עילא דעלמא.

בכה רבי זירא, אמר מלאכא קדישא ידע דין, יאות הוא למבכי עליה. זפאין אתון צדיקיא, דאתון קדישין בעלמא דין, ובעלמא דאתי.

פרשתא יח. ויחלם והנה סלם מצב ארצה וגו', עלים ויידים בו. רבי פתח בהאי קרא, (שה"ש ד ד) כמגדל דוד צוארף בנוי